

КЛАСИЧНІ МОВИ. ОКРЕМІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ

УДК 811.14'02'37

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.1.2/03>**Чекарева Є. С.**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ВІЙНА В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

*Актуальність роботи зумовлена стійкою тенденцією в сучасних лінгвістичних дослідженнях до вивчення не стільки мови як системи, скільки людини як творця мови. Масштабне вивчення концептосфери сучасних мов, створення антологій концептів, наявність великої кількості лінгвістичних шкіл, які використовують свої специфічні методики дослідження концептів, увиразнюють актуальність лінгвоконцептуальних розвідок. Подібних сучасних антропоцентричних підходів з фокусом на вивченні концептуальних систем різних рівнів потребують і студії в галузі класичних мов, зокрема давньогрецької. Одним із важливих концептів, який є невід'ємною частиною картини світу різних народів, є концепт війна. Осмислення його сутності для кожної національної картини світу вимагає комплексного підходу із залученням матеріалів з історії, релігії й культури. Важливу роль у вирішенні такої проблеми відіграє вивчення лексико-семантичної системи мови, де певне концептуальне знання набуває мовної об'єктивності через слово. Метою наукової статті є встановлення специфіки вербалізації концепту війна в давньогрецькій мові через дослідження групи іменників, які безпосередньо беруть участь у номінації різних ділянок концептуального поля війна. У роботі представлено також аналіз прикметників, які окреслюють коло оцінних характеристик концептуального поля війна і здебільшого представляють негативний спектр емоцій. Проведений аналіз іменників давньогрецької мови дозволив виявити лексеми-домінанти у мовній репрезентації концепту війна (насамперед *ὁ πόλεμος*) та встановити велику групу лексем, що складають периферійну зону концептуального поля війна (до 35 одиниць). Дослідження тонких семантичних аспектів і відмінностей вживання лексем у різних контекстах дозволяє розкрити етно-специфічні риси репрезентації концепту війна в давньогрецькій мові.*

Ключові слова: концепт, концептуальна система, концепт війна, лексико-семантична система, лексична семантика, мовна картина світу, давньогрецька мова.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика виявляє постійний інтерес до мовної репрезентації внутрішнього світу людини і співвідношенню лінгвальних форм зі структурами знання, яке охоплює величезний досвід людини із засвоєння довкілля, умов і обставин життя в ньому, осмислення себе і своєї ролі в організації всесвіту. Боротьба і протистояння різним загрозам завжди супроводжували людство на всіх етапах його історичного розвитку. Війна як битва за виживання, відстоювання власної ідентичності, права на існування й подальший розвиток є сумним і трагічним супутником буття цілих народів. Гіркий досвід переживання й подолання таких важких випробувань залишається в пам'яті кожного народу, закріплюється в його мові. Вивчення лексичного

фонду дає нам можливість осмислити значущість певних явищ для носіїв мови, спробувати подивитися на реалії життя їхніми очима. При цьому слід зазначити, що у пізнанні картини світу давніх народів чи не єдиним вірним і надійним шляхом є саме дослідження мови.

Війна посідала важливе місце в житті давніх греків. Історія дає нам приклади численних воєнних кампаній всередині грецьких полісів та за їх межами. Але досі увага науковці зосереджується здебільшого на історичних особливостях перебігу таких подій, дослідженні соціальних, політичних та економічних чинників їх виникнення, участі в них видатних історичних постатей. Нарешті, традиційним є вивчення давньогрецьких війн та їх героїв у літературі, мистецтві,

міфології. Натомість не так багато робіт, які вивчають військову лексику на матеріалі саме грецької мови. Здебільшого увага акцентується на встановленні вірності гіпотез про перебіг військових дій, вивченні зброї, особливостей обладунків у порівнянні з археологічними знахідками нового часу. При цьому власне мовний аспект вербалізації концепту війна в давньогрецькій мові залишається поза увагою дослідників, що зумовлює **актуальність** нашої наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як будь-яка робота у галузі класичних студій, наша спроба освітити специфіку репрезентації коцепту війна в давньогрецькій мові потребує комплексного підходу і залучення матеріалів з історії, релігії й культури Давньої Греції (Антоніо Кларо (Antonaccio Clara) [9], Думаніс Ніколас (Doumanis Nicolas) [10], Хорнблauer Саймон (Hornblower Simon) [14], Мартін Томас (Martin Thomas) [17], Вудфорд Сюзан (Woodford Susan) [21]), сучасного теоретичного і практичного доробку з вивчення мовних картин світу, концептуальних систем та окремих концептів на матеріалі різних мов (Голубовська І. [1; 2], Джекендоф Рей (Jackendoff Ray) [11; 12; 13], Лакофф Джордж, Джонсон Марк (Lakoff George, Johnson Mark) [15], Лангакер Рональд (Langacker Ronald) [16], Рош Елеанор (Rosch Eleanor) [18], Вежбицька Анна (Wierzbicka Anna) [19; 20]).

Методологічною основою роботи є принцип діалектичного взаємозв'язку лінгвальних та екстралінгвальних явищ, а також розроблені в сучасному мовознавстві найновітніші лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи (Голубовська І. [1; 2; 3], Джекендоф Рей (Jackendoff Ray) [11; 12; 13], Рош Елеанор (Rosch Eleanor) [18], Вежбицька Анна (Wierzbicka Anna) [19; 20]) та їх успішна реалізація в працях, присвячених дослідженню концептів на матеріалі класичних мов (Левко О. [4; 5], Скрипник Ю. [6], Туренко В. [7], Чернох-Мацієвська Н. [8]).

Значну роль у дослідженні відіграють також загальнонаукові методи. Для вивчення концептуального простору використовуються прийоми аналізу і синтезу, дедукції та індукції. Застосовуються й методи опису, лінгвістичного спостереження, класифікації і систематизації словесних репрезентантів концептів, а також елементи кількісних підрахунків.

Постановка завдання. Метою роботи є висвітлення особливостей вербалізації концепту війна в лексико-семантичній системі давньогрецької мови через дослідження групи іменників, за допо-

могою яких відбувається номінація понять війна / битва / суперечка, та групи іменників, що репрезентують семантичне поле звуків, дотичних до означеного концепту. Огляд прикметників, які виступають означеннями до субстантивів на позначення концепту війна, має розкрити специфіку оцінних характеристик, наданих носіями мови діям або подіям концептуального поля війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим чинником, який окреслював межі і формував напрями діяльності грецького суспільства, впливав на його внутрішньо- й зовнішньополітичні позиції й пріоритети, був географічний чинник. Не вдаючись до так званого географічного фаталізму з пошуком усіх причинно-наслідкових зв'язків саме в цій площині, слід тим не менше відзначити, що навряд чи знайдеться інша країна в Європі, настільки ж відокремлена, так мало пов'язана з іншими частинами материка. Розташування гірських хребтів Греції вкрай сприятливе для захисту країни. Важкі для подолання гори перекривають шлях впоперек країни, й рух можливий лише через вузькі ущелини та гірські стежки. Ці проходи можна захищати зовсім невеликими загонами проти великих сил супротивника, як продемонструвала, наприклад, битва при Фермопілах у греко-персидській війні. Таким чином, супротивник не тільки на самому кордоні, але вже всередині країни зустрічав неподоланні перешкоди. Мешканці на своїй рідній землі мали всі можливості боронити її і вести тривалу партизанську війну. Ця обставина має велике значення. Протягом усієї історії Давньої Греції її народ був великою мірою захищений від небезпеки навали сусідніх варварських племен. Тут одразу зазначимо, що мається на увазі загальний рух племен і народів, а не спеціально підготовлені військові експедиції сусідніх держав. Таким чином, добре захищена від зовнішнього ворога, країна, завдяки тим самим унікально розташованим гірським хребтам, була роздроблена на численні дрібні області, сильно роз'єднані і відокремлені одна від одної. Це сприяло розвитку виняткового партикуляризму грецьких громад, інтересу їх виключно до своїх вузьких місцевих справ. Кожна громада, кожне містечко прагнуло повної самостійності. Підкорення більш великому союзу було рівнозначним утраті політичної й особистої свободи. З іншого боку, замкнені й відокремлені одна від одної, грецькі області здебільшого мали власний вихід до моря і були відкриті для зовнішніх контактів через надзвичайно розвинену лінію узбережжя.

У різні історичні часи означені географічні особливості залежно від розвитку суспільно-політичних відносин у громаді зумовлювали характер і масштаб військових конфліктів.

Грецький епос дає важливий матеріал для характеристики суспільного устрою тієї епохи. Численні риси можна зіставити й перевірити за суто історичними джерелами. Картина, змальована в поемах Гомера, дає підстави говорити про особливий тип військової організації, що склався в ті часи і відповідав внутрішнім законам суспільства й зовнішнім викликам і потребам. Перед нами постає доволі рухоме, войовниче суспільство. Яскраво простежується всюди право сильного, кулачне право. Звичайним явищем у Гомера є розбрат, не викликаний нічим, окрім жадоби й зухвалості – забрати з сусіднього містечка худобу, висадитися на чужому березі і вкрасти людей, щоб затребувати за них викуп або зробити рабами в себе вдома. Дослідники цього історичного періоду слушно вказують на можливі причини таких набігів та усобиць – зростання кількості населення й потреба у додаткових засобах існування, які можна отримати саме як воєнну здобич. Так чи інакше, пограбування, розбій, військові кампанії призводили до великих змін і навіть катастроф у майновому стані. Одні швидко розорювалися, інші швидко багатіли. Усе це наочно представлено в обох поемах Гомера. Цікаво, що сам поет ніде не вказує на певне особливе місце, яке б посідала аристократія в загальнонародному культі. Єдине, чим мотивує Гомер багатство й почесні аристократії, є саме її військові заслуги. Народ вшановує своїх вождів і наділяє всілякими благами саме за їх першість у війні. Сама війна розглядається значною мірою під кутом зору вигоди. Часто в уста своїх героїв Гомер вкладає доволі прозаїчні судження про користь від набігів і захоплення ворогів у полон. Але і всередині грецького суспільства вистачало приводів для суперечки. У гомерівських поемах усе вказує на розвиток індивідуального права на землю. Постійно згадують огорожі полів, виноградників і садів. На кордоні володінь покладено межове каміння. Існують способи правильного вимірювання землі і часто даються точні визначення розмірів тієї чи іншої ділянки. Через тісноту населення нерідко мали виникати суперечки між сусідами щодо землеволодіння. Це явище було настільки буденним, що поет, шукаючи визначення для двох бійців на полі брані, уподібнює їх двом землевласникам, які сперечаються за рівний розділ землі.

З VIII ст. до н.е. розпочинається активний колонізаційний рух греків за межі Егейського моря, який спричиняє новий формат організації внутрішньої й зовнішньої політики. У тих містах, які широко розвинули мореплавання, торгівлю й колонізацію (Сікіон, Коринф, Мегара, Аттика), виникає така форма правління, як тиранія, що створила умови для надзвичайно енергійної й підприємливої зовнішньої політики. Тирані були військово-промисловими ініціаторами й вождями нових експедицій, захоплень і торговельних союзів. Гарно організовані й успішні морські кампанії приносили чималий капітал і збагачення.

На початку V ст. до н.е. грецький світ поширився по всьому узбережжю Середземномор'я. Але і зазнав сильної кризи через зіткнення з величезною персидською державою і її союзником на заході, Карфагеном. Нова загроза виявила численні слабкі позиції греків. Між окремими общинами та класами всередині них існувала велика суперечка в інтересах. Сусіди, Спарта і Аргос, Афіни й Егіна, беотійські міста і Фіви, перебували у різкому конфлікті. А правляча група в деяких містах настільки відчувала загрозу повалення, що була готова шукати підтримки у зовнішнього ворога. Перемога й успіх греків у війні з персами багато в чому забезпечувалися знову таки вмільним використанням географічних особливостей рідної землі і тактичною витримкою ополченців. Довершеність тактики греків відбиває загальний суспільний порядок і суспільне виховання, що склалися в умовах кантонального життя і особливостями взаємодії між окремими сусідніми містами. Принцип нерозривності фаланги вважався настільки важливим, що навіть став частиною клятви афінського громадянина: *«Не покину сусіда в строю, з яким мені поруч іти»*. З перемогою над зовнішнім ворогом не зникли внутрішні протиріччя грецьких полісів. Не припинилася боротьба окремих партій, що спричиняло обертання вічного кола прагнень одних до розширення територій і збільшення капіталів та інших – до спокійного життя на мирній рідній землі.

Наведений короткий історичний екскурс має на меті підкреслити важливість концепту війна у світоглядній картині греків. Війна має характер як масштабного збройного конфлікту із зовнішнім ворогом, так і невеликої сутички з сусідом за земельну межу. Незалежно від формату війни, вона завжди розгортається для греків в особливих географічних умовах гірського ландшафту та складної, різної лінії узбережжя та груп островів. При цьому ведеться

війна людьми, для яких власний світ, власні кордони мають найвищу цінність, що зумовлює весь характер суспільного порядку й виховання.

Відповідно до означених характеристик концепту війна розглянемо специфіку його вербалізації в лексико-семантичній системі грецької мови.

Загальне значення «війна» виражається групою іменників: **αἰχμή ἢ, δηϊότης ἢ, δόρυ τό, πόλεμος ὁ**. Безперечною домінантою тут виступає іменник **πόλεμος ὁ**, який охоплює концептуальне поле війни як конфлікту, масштабної суперечки з ворогом загалом. Решта лексем зустрічається в окремих авторів, насамперед, у Гомера.

Більшій мовній репрезентації набуває ідея битви, бою, суперечки і змагання в широкому сенсі (35 лексем). Деякі з наведених лексем набувають значення боротьби, битви у певному контексті (напр., **ἔξοδος ἢ, ἔργον, τό, πόνος ὁ, σύστασις ἢ**), але для переважної більшості це значення є основним: **ἀγών ὁ** боротьба, бій, змагання; **ἀγωνία ἢ** бій, битва, суперечка; **ἀγωνισμα τό** сутичка, бій, змагання, подвиг; **ἄθλημα τό** бій, боротьба; **ἀλαλαγμός ὁ** шум, бій; **ἀλκή ἢ** бій, битва; **ἄμιλλα ἢ** змагання, боротьба; **ἀσπίς ἢ** битва; **αὐτή ἢ** крик, битва, різанина; **δαΐς ἢ** бій; **διαμάχη ἢ** бій, боротьба; **δηϊότης ἢ** війна, бій, битва, смертельна небезпека; **δήρις ἢ** боротьба, бій, битва; **ἔξοδος ἢ** вихід, похід, вилазка; **ἐνυάλιος ὁ** бій, битва; **ἔρις ἢ** боротьба, бій, битва; **ἔργον τό** справа, боротьба, бій, битва; **κνδοιμός ὁ** шум (битви), бій, битва; **λαβή ἢ** захоплення, бій; **μάχη ἢ** боротьба, бій, битва, змагання, бійка, суперечка; **μόθος ὁ** розпал битви, запеклий бій; **μῶλος ὁ** боротьба, бій; **νεϊκος τό** суперечка, лайка, спір, ворожнеча, боротьба, бій, битва; **πόλεμος ὁ** битва, бій, суперечка, ворожнеча; **πυγμή ἢ** кулачний бій; **πάλη ἢ** (гімнастична) боротьба, бій, битва; **πόνος ὁ** труд, робота, зусилля, напруга, страждання, біль, боротьба, бій, битва; **παράταξις ἢ** військовий порядок, сутичка, бій, ворожнеча, суперечка; **σύνοδος ἢ** військова сутичка, бій; **σταδίη ἢ** рукопашний бій; **σύστασις ἢ** сутичка, бій; **ὕσμινη ἢ** сутичка, битва, бій; **φύλοπις ἢ** сутичка, бій; **χάρμη ἢ** перемога, боротьба, бій, битва.

Важливі часо-просторові характеристики війни / битви, уточнення учасників суперечки / боротьби часто оформлюються за допомогою іменників-комполітивів. Багатий і розвинений словотвір в давньогрецькій мові дозволяє компактно вмістити різнопланові аспекти концепту війна в інформативно місткій формі складеного іменника: **ἀντεξόρμησις ἢ** контратака, зустрічний бій; **αὐτοσταδίη ἢ** рукопашний бій; **διαξιφισμός ὁ** бій на списках;

ἐλεφαντομαχία ἢ бій слонів; **ἐπιναυμαχία ἢ** морська битва; **εὐθυμαχία ἢ** відкритий бій; **ἰθυμαχίη ἢ** битва у відкритому полі; **ἵππομαχία ἢ** кінна битва; **ναυμαχία ἢ** битва на морі; **νησομαχία ἢ** острівна битва; **νυκτομαχία ἢ** нічний бій; **ὄπλομαχία ἢ** бій у важких обладунках; **πεζομαχία ἢ** піший бій; **πυγομαχία ἢ** кулачний бій; **ράβδομαχία ἢ** бій на ціпках, фехтування; **ψυχομαχία ἢ** боротьба на смерть, відчайдушний бій.

Дослідження мовної реалізації концепту війна передбачає встановлення сприйняття й переживання його людиною як у фізичному, так і в психологічному плані. У давньогрецькій мові можна виділити групу іменників, які передають звуки війни. Дійсно, слухове сприйняття посідає значне місце в ієрархії фізичного сприйняття, у процесах пізнання та організації мислення, проте реалізація його в мові вивчена недостатньо.

Акустична лексика відіграє важливу роль у словниковому складі мови, відбиваючи особливості слухового сприйняття людиною довкілля, виражаючи широку й різнобарвну палітру звуків, які супроводжують людину протягом усього її життя. Це звуки природи – шум моря, дзюрчання струмка, спів вітра, цвірінкання пташки, дзижчання комахи. Це звуки діяльності людини – тихий гомін і рев натовпу, сміх і плач, пісня і танок, кроки, оплески. Є звуки мирного буденного життя і звуки битви й війни, змагання, суперечки. Як ми вже вказували, світ давніх греків був сповнений боротьби в політичному, економічному, спортивному, культурному житті. Як саме звучала війна у світі давніх греків можна почасти встановити через вивчення лексичного складу мови.

У дослідженій нами групі субстантивів давньогрецької мови можна виділити кілька важливих лексико-семантичних груп.

Іменники із загальним значенням шуму, галасу, який супроводжує битву, бій: **ἀλαλαγμός ὁ** шум, бій; **βοητός ἢ** крик; **γεγώνησις ἢ** крик; **ἐνοπή ἢ** звук(и), шум, крик; **ἰαχή ἢ** крик, шум; **καναχή ἢ** звук, шум, дзвін, брязкіт; **κρότος ὁ** шум, гуркіт, брязкіт; **κρούσις ἢ** звук зіткнення, удару; **κτύπος ὁ** грім, брязкіт, дзвін, шум, крик; **κνδοιμός ὁ** шум битви, сум'яття; **ῥαδος ὁ** шум, галас; **ῥμιλος ὁ** шум битви, сум'яття; **ὀμοκλή ἢ** крик, шум; **κόναβος ὁ** шум, крик, дзвін, брязкіт; **πάταγος ὁ** дзвін, брязкіт.

Іменники, які означають різні військові сигнали, команди: **αὐτή ἢ** крик, клич, звук, рев; **βοή ἢ** крик, заклик про допомогу; **θρόος ὁ** крик, голос, бойовий клич; **ἰωκή ἢ** бойовий клич (ос. під час

переслідування); **πολεμικόν τό** бойовий клич, сигнал до битви; **σημείον τό** умовний знак, сигнал; **σύνθημα τό** умовний знак, сигнал, пароль; **σύσσημον τό** умовний знак, встановлений сигнал; **φωνή ή** бойовий вигук.

Іменники, які вказують на негативні емоції, що виникають під час битви: **ἰακχος** **ό** крик, вопль, оплакування; **ἰυγή ή** крик, стогін; **ἰυγμός** **ό** крик, стогін, нарікання; **μυχθισμός** **ό** хрипіння, стогін; **μυχμός** **ό** волення, стогін, крики; **όδυρμός** **ό** нарікання; **οἰκτισμα τό** скарги, нарікання; **οἰκτος** **ό** скорботний крик, нарікання; **οἰγμογή ή** жалісний, гучний крик, стогін; **όλολυγή ή** крик, стогін; **όλοφυρμός** **ό** скорботний крик, нарікання; **όλοφυρσις ή** докір, оплакування; **στεναγμός** **ό** стогін; **στέναγμα τό** стогін; **ώγμός** **ό** стогін, крик.

Іменники на позначення позитивних емоцій, що супроводжують битву: **βοή ή** крик радості, галасливе захоплення; **βρυσμός** **ό** галасливе захоплення, тріумфування; **εὐασμός** **ό** переможний крик радості; **ἐπιβόησις ή** схвальний вигук; **ἰαχή ή** вигук тріумфу, радісний крик.

Важливу роль у мовній об'єктивації концепту війна відіграють також прикметники, вказуючи на окремі просторово-часові характеристики війни / битви, окреслюючи коло учасників бою, надаючи суб'єктивно-емоційної оцінки подіям.

Так, власне війна (**πόλεμος**) з погляду часу й тривалості може бути **ἀκήρυκτος** або **ἀκατάγγελτος** не проголошена вісником, тобто розпочата без попередження; **ἀργός** повільна, тривала. З погляду емоційної оцінки постає як **ἄδηλος** така, наслідки якої невідомі; **ἀδιάλλακτος** непримиренна; **ἀδρός** жорстока, запекла; **δύσκολος** тяжка, важка; **κακός** смертельна, згубна, рокова; **οἰζυρός** злощасна, нещаслива, важка; **πολυδάκρυος** така, що супроводжується нескінченними сльозами; **πολύτροπος** мінлива, непостійна.

Битва, змагання (**ἀγών, ἔρις, μάχη**) може бути **ἑορταστικός** така, що влаштовується на честь свята, святкова; **θεῖος** присвячена богам; **όπλιτικός** за участі гоплітів; **σύναιμος** за участі рідних або навіть **πάριονος** на підпитку. З погляду

місця – наприклад, **παραποτάμιος** та, що відбувається біля річки.

Але в емоційному плані процес битви й змагання також включається здебільшого у коло негативних почуттів: **ἀμέγαρτος** тяжкий, страшний, жадливий; **ἐπικίνδυνος** небезпечний; **λοῖδορος** той, що супроводжується війною; **καύστειρα** запеклий; **πολυδάκρυος** той, що змушує проливати сльози; **όξύς** гострий, болісний, жорстокий; **πικρός** різкий, болісний, скорботний; **τάλας** нещасний, згубний, роковий та ін.

Висновки. Концепт війна втілюється в давньогрецькій мові насамперед в семантичному полі іменника **πόλεμος** **ό**. Ідея битви, бою, змагання набуває ширшої об'єктивації й реалізується в 35 лексемах. Це підкреслює значущість суперництва і протистояння, існування їх як об'єктивної реалії буття греків, що супроводжувала їх протягом усього життя і загалом зумовлювала його перебіг. Прикметники індивідуально-оцінної семантики здебільшого представляють негативний спектр емоцій, пов'язаних із війною. Звичайно, битва завжди завершується перемогою однієї із сторін, приносить радість і піднесення, але шлях до неї завжди йде через біль і страждання. Такий сумний досвід людства зафіксовано, зокрема, в лексиці давньогрецької мови. Відтак, можна говорити про наявність універсальних принципів мовної об'єктивації концепту війна в давньогрецькій мові, які стосуються фіксації головної ідеї війни / битви / суперечки в групі субстантивів із спільною ядерною семантичною зоною та вираження низки просторово-часових, а також оцінних характеристик війни за допомогою прикметників. Етно-специфічні риси репрезентації концепту війна в давньогрецькій мові виявляються в тонких семантичних аспектах і відмінностях на периферії семантичного поля лексем у різних контекстах їх уживання. Встановлення й дослідження таких відмінностей має стати перспективою й підґрунтям для подальшого зіставного аналізу мовної об'єктивації концепту війна як у давніх класичних (зокрема, латинській), так і в сучасних мовах.

Список літератури:

1. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. 38 с.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 284 с.
3. Голубовська І. О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу. *Мовознавство*. 2002. № 4–5. С. 40–47.
4. Левко О. В. Соматичні фразеологізми з компонентом *ή καρδία* «серце» у Септуагінті та Новому Завіті. *Studia Linguistica* : зб. наук. праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 8. С. 93–98.

5. Левко О. В. Соматичні фразеологізми з компонентом «серце» у давньогрецьких трагедіях класичної доби. *Studia Linguistica* : зб. наук. праць. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. Вип. 12. С. 64–73.
6. Скрипник Ю. С. Вербалізація мегаконцепту ХВОРОБА в латинській мові : автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня к. філол. наук : спец. 10.02.14 «Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови». Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2017. 19 с.
7. Туренко В. Концепт «Ворог» у давньогрецькій мові: до питання про особливості семантики. *Голоси й відлуння античності* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 85-річчя професора Андрія Содомори. Львів, 2023. С. 72–76.
8. Чернюх-Мацієвська Н. Субконцепт ΝΟΣΟΣ у давньогрецькому філософському дискурсі. Ворог» у давньогрецькій мові: до питання про особливості семантики. *Голоси й відлуння античності* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 85-річчя професора Андрія Содомори. Львів, 2023. С. 77–83.
9. Antonaccio, Carla M. Colonization: Greece on the Move 900–480. In Shapiro, H.A. (ed.). *The Cambridge Companion to Archaic Greece*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 303 p.
10. Doumanis, Nicolas. *A History of Greece*. Palgrave Essential Histories. Macmillan, 2009. 273 p.
11. Jackendoff R. S. *Semantics and cognition*. Cambridge MA : MIT Press, 1993. 283 p.
12. Jackendoff R. S. *Semantics structures*. Cambridge MA : MIT Press, 1990. 322 p.
13. Jackendoff R. S. What is concept? *Frames, fields, and contrasts. New essays in semantics and lexical organization*. Hillsdale, 1992. P. 191–209.
14. Hornblower, Simon. *The Greek World: 479–323 BC* (4 ed.). Abingdon : Routledge, 2011. 432 p.
15. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: Univ. Press, 1980. 242 p.
16. Langacker R. W. *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin, 1991. 365 p.
17. Martin, Thomas R. *Ancient Greece: From Prehistoric to Hellenistic Times* (2 ed.). New Haven : Yale University Press, 2013. 311 p.
18. Rosch E. H. Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology*. 1975. Vol. 104. P. 192–233.
19. Wierzbicka A. *Semantics, Culture and Cognition: Universal human concepts in culture-specific configuration*. N. Y., 1992. 487 p.
20. Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Univ. Press., 1999. 362 p.
21. Woodford, Susan. *Greek and Roman Art. Art Essentials*. Thames and Hudson Ltd, 2020. 176 p.

Chekareva Ye. S. VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF WAR IN THE LEXICAL-SEMANTIC SYSTEM OF THE ANCIENT GREEK

The relevance of the work is determined by the persistent tendency in modern linguistic research to study not only language as a system, but a man as the creator of language. A large-scale study of the conceptual sphere of modern languages, the creation of anthologies of concepts, the presence of a large number of linguistic schools that use their specific methods of researching concepts, emphasize the relevance of linguistic conceptual studies. Classical languages, in particular Ancient Greek, also need similar modern anthropocentric approaches with a focus on the study of conceptual systems of various levels. One of the important concepts, which is an integral part of the picture of the world of various peoples, is the concept of War. Understanding its essence for each national picture of the world requires a complex approach involving materials from history, religion and culture. The study of the lexical-semantic system of the language, where certain conceptual knowledge acquires linguistic objectification through the word, plays an important role in solving such a problem. The purpose of the scientific article is to establish the specificity of the verbalization of the concept of war in the Ancient Greek language through the study of a group of nouns that directly participate in the nomination of various sections of the conceptual field of War. The work also presents an analysis of adjectives that outline the range of evaluative characteristics of the conceptual field of War. The analysis of the nouns of the Ancient Greek language made it possible to identify the dominant lexemes in the linguistic representation of the concept of War and to establish a large group of lexemes that make up the peripheral zone of the conceptual field of War. The study of subtle semantic aspects and differences in the use of lexemes in different contexts allows us to reveal ethno-specific features of the representation of the concept of War in the Ancient Greek language.

Key words: *concept, conceptual system, concept War, lexical-semantic system, lexical semantics, linguistic picture of the world, Ancient Greek language.*